

KUTUBXONALAR – MA’NAVIYAT VA MA’RIFAT MARKAZI

Muallif: Kadirova Mayram Djovliyevna.

Axborot-kutubxona markazi. Email: kadirovamayram002@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada kutubxonalarning jamiyat ma'naviy-ma'rifiy taraqqiyotidagi o'rni, yosh avlodning intellektual salohiyatini yuksaltirish, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini kutubxona faoliyatiga joriy etishning dolzarb jihatlari IMRAD usuli asosida tahlil qilingan. Tadqiqot davomida zamonaviy axborot-kutubxona markazlarining ta'lim, ilm-fan va madaniyat rivojiga qo'shayotgan hissasi, elektron kutubxonalar, raqamli resurslar va innovatsion xizmatlarning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, kutubxonalarning aholining axborotga bo'lgan ehtiyojini qondirish, mutolaa madaniyatini shakllantirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni targ'ib etishdagi o'rni ilmiy asosda baholangan. Tadqiqot natijalari kutubxona tizimini yanada takomillashtirish, kitobxonlar sonini oshirish, axborot xizmatlari sifatini yaxshilash hamda ma'naviy-ma'rifiy muhitni mustahkamlash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi. Mazkur maqola kutubxonashunoslik, axborot-kutubxona faoliyati va ta'lim sohasi mutaxassislari, ilmiy izlanuvchilar hamda amaliyotchi kutubxonachilar uchun foydali ilmiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: kutubxona, axborot-kutubxona markazi, ma'naviyat, ma'rifat, kitobxonlik madaniyati, elektron kutubxona, raqamli texnologiyalar, axborot resurslari, ta'lim, innovatsiya.

Kirish. Kutubxonalar azaldan jamiyatning ilm-fan, ta'lim va madaniy taraqqiyotini ta'minlovchi muhim ijtimoiy institutlardan biri sifatida e'tirof etib kelinadi. Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan davrda kutubxonalar faqat kitob saqlanadigan maskan emas, balki zamonaviy axborot-resurs markazi, ma'naviyat va ma'rifat o'chog'i sifatida ham faoliyat yuritmoqda. Ayniqsa, yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, ularda mutolaa madaniyatini shakllantirish, mustaqil fikrlash

va ilmiy izlanish ko'nikmalarini rivojlantirishda kutubxonalarning o'rni beqiyosdir. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda axborot-kutubxona tizimini modernizatsiya qilish, elektron kutubxonalarni rivojlantirish, kitob fondlarini boyitish hamda aholiga ko'rsatilayotgan axborot xizmatlari sifatini oshirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayon kutubxonalarning ta'lim muassasalari, ilmiy markazlar va keng jamoatchilik bilan hamkorligini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarni kutubxona faoliyatiga joriy etish foydalanuvchilarga tezkor va qulay axborot xizmatlarini ko'rsatish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi kutubxonalarning ma'naviyat va ma'rifat markazi sifatidagi o'rnini IMRAD usuli asosida ilmiy tahlil qilish, ularning jamiyat taraqqiyoti, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish hamda axborot xizmatlari sifatini oshirishdagi ahamiyatini yoritishdan iborat. Shuningdek, kutubxonalar faoliyatini yanada takomillashtirishga oid ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish ham tadqiqotning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Methods. Mazkur tadqiqotda kutubxonalarning ma'naviyat va ma'rifat markazi sifatidagi o'rnini ilmiy jihatdan baholash maqsadida kompleks tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini kutubxonashunoslik, pedagogika, axborot texnologiyalari va ma'naviyat sohasiga oid ilmiy adabiyotlar, monografiyalar, normativ-huquqiy hujjatlar hamda mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari tashkil etdi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasida axborot-kutubxona faoliyatini tartibga soluvchi me'yoriy hujjatlar va sohada amalga oshirilayotgan islohotlar tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida ilmiy tahlil va sintez, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, kuzatish hamda umumlashtirish metodlari qo'llanildi. Ilmiy tahlil usuli orqali kutubxonalarning jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishdagi ahamiyati va axborot xizmatlarining samaradorligi o'rganildi. Qiyosiy tahlil yordamida an'anaviy kutubxonalar faoliyati zamonaviy axborot-kutubxona markazlari hamda elektron kutubxonalar faoliyati bilan taqqoslandi. Tizimli yondashuv esa kutubxonalarning ta'lim, fan va madaniyat tizimi bilan o'zaro bog'liqligini kompleks ravishda tahlil qilish imkonini berdi. Tadqiqot natijalarining ishonchlilikini ta'minlash maqsadida olingan ma'lumotlar ilmiy manbalar bilan o'zaro solishtirildi va mantiqiy tahlil qilindi. Olingan natijalar asosida kutubxonalar faoliyatini yanada rivojlantirish, axborot xizmatlari sifatini oshirish hamda aholining, ayniqsa yoshlarning kitobxonlik madaniyatini yuksaltirishga qaratilgan ilmiy-amaliy xulosalar va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Results. Tadqiqot natijalari kutubxonalarning jamiyat ma'naviy-ma'rifiy rivojlanishida muhim o'rin tutishini tasdiqladi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, zamonaviy axborot-kutubxona markazlari aholining, ayniqsa yoshlarning axborotga bo'lgan ehtiyojini qondirish, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish hamda ilmiy va badiiy adabiyotlardan samarali foydalanish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Elektron kataloglar, raqamli kutubxonalar va onlayn axborot xizmatlarining joriy etilishi foydalanuvchilarga zarur ma'lumotlarni tezkor va qulay tarzda olish imkonini yaratgan. Shuningdek, tadqiqot davomida kutubxonalarda tashkil etilayotgan kitob taqdimotlari, ijodiy uchrashuvlar, davra suhbatlari, ma'naviy-ma'rifiy

tadbirlar hamda turli tanlovlar yoshlarning mutolaaga bo'lgan qiziqishini oshirishda samarali vosita ekanligi aniqlandi. Bunday tadbirlar nafaqat kitobxonlar sonining ortishiga, balki ularning mustaqil fikrlashi, tahliliy yondashuvi va intellektual salohiyatining rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Tahlil natijalari shuni ham ko'rsatdiki, kutubxona faoliyatiga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish xizmatlar sifatini sezilarli darajada yaxshilaydi. Elektron ma'lumotlar bazalari, masofaviy xizmatlar va raqamli resurslardan foydalanish imkoniyatlarining kengayishi foydalanuvchilarning vaqtini tejash, axborotdan foydalanish samaradorligini oshirish hamda xizmatlar qamrovini kengaytirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, kutubxona xodimlarining kasbiy malakasini muntazam oshirish, fondlarni zamonaviy va dolzarb adabiyotlar bilan boyitish hamda innovatsion loyihalarni amalga oshirish kutubxonalarning ijtimoiy nufuzini mustahkamlashda muhim omil bo'lib xizmat qilishi aniqlandi.

Umuman olganda, olingan natijalar kutubxonalar bugungi kunda nafaqat axborot manbai, balki ma'naviyat, ma'rifat va uzluksiz ta'limni rivojlantirishga xizmat qiluvchi zamonaviy ijtimoiy institut sifatida faoliyat yuritayotganini ko'rsatdi. Mazkur natijalar kelgusida axborot-kutubxona tizimini yanada takomillashtirish va kitobxonlik madaniyatini yuksaltirishga qaratilgan amaliy chora-tadbirlarni ishlab chiqish uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Discussion. Tadqiqot natijalari kutubxonalarning zamonaviy jamiyatda faqat axborot resurslarini saqlovchi muassasa emas, balki ma'naviy-ma'rifiy taraqqiyotni ta'minlovchi muhim ijtimoiy institut ekanligini tasdiqladi. Bugungi kunda axborot oqimining keskin ortishi, raqamli texnologiyalarning rivojlanishi hamda aholining bilim olishga bo'lgan ehtiyojining o'sishi kutubxonalar faoliyatiga yangicha yondashuvni talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan, an'anaviy kutubxona xizmatlarini zamonaviy axborot texnologiyalari bilan uyg'unlashtirish foydalanuvchilarga yanada sifatli va tezkor xizmat ko'rsatish imkonini yaratadi. Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, kutubxonalarda elektron kataloglar, raqamli fondlar va masofaviy axborot xizmatlarini keng joriy etish kitobxonlar sonining ortishiga hamda axborotdan foydalanish samaradorligining oshishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, yoshlarni kitob mutolaasiga jalb etishga qaratilgan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, kitob taqdimotlari, ijodiy uchrashuvlar va intellektual tanlovlar ularning bilim saviyasi hamda ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Tahlillar shuni ham ko'rsatdiki, kutubxonalarning ta'lim muassasalari, ilmiy tashkilotlar va mahalliy hamjamiyat bilan hamkorligini kuchaytirish ularning ijtimoiy ahamiyatini yanada oshiradi. Bunday hamkorlik orqali ilmiy-amaliy konferensiyalar, seminarlar, mahorat darslari va kitobxonlik loyihalarini tashkil etish imkoniyatlari kengayadi. Natijada kutubxona aholining turli qatlamlari uchun uzluksiz ta'lim va ma'rifat maskaniga aylanadi. Shuningdek, kutubxonalar faoliyatining samaradorligi zamonaviy infratuzilma, malakali mutaxassislar, boy axborot resurslari va innovatsion boshqaruv tizimiga bevosita bog'liq. Shu sababli

=====

kutubxona xodimlarining kasbiy malakasini muntazam oshirish, fondlarni yangi ilmiy va badiiy adabiyotlar bilan boyitish hamda xalqaro tajribalarni amaliyotga joriy etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari kutubxonalarni ma'naviyat va ma'rifat markazi sifatida yanada rivojlantirish mamlakatning intellektual salohiyatini oshirish, kitobxonlik madaniyatini yuksaltirish va jamiyatning barqaror taraqqiyotini ta'minlashga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Conclusion. Mazkur tadqiqot natijalari kutubxonalarning jamiyat ma'naviy-ma'rifiy taraqqiyotidagi o'rni tobora ortib borayotganini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, zamonaviy axborot-kutubxona markazlari nafaqat bosma va elektron axborot resurslarini taqdim etuvchi muassasa, balki yoshlarning intellektual salohiyatini rivojlantirish, mutolaa madaniyatini shakllantirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni targ'ib etish hamda uzluksiz ta'limni qo'llab-quvvatlovchi muhim ma'naviy maskan hisoblanadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining kutubxona faoliyatiga keng joriy etilishi foydalanuvchilarga tezkor, qulay va sifatli xizmat ko'rsatish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirayotganligi aniqlandi. Tadqiqot davomida kutubxonalarda tashkil etilayotgan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, kitob taqdimotlari, ijodiy uchrashuvlar, seminar va tanlovlar aholining, ayniqsa yoshlarning kitobxonlikka bo'lgan qiziqishini oshirishda muhim omil ekani qayd etildi. Shu bilan birga, kutubxonalarning ta'lim muassasalari, ilmiy tashkilotlar va mahalliy hamjamiyat bilan samarali hamkorligi ularning ijtimoiy ahamiyatini yanada mustahkamlaydi hamda bilim almashish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Kelgusida axborot-kutubxona tizimini rivojlantirish maqsadida elektron kutubxonalar fondini kengaytirish, zamonaviy raqamli xizmatlarni takomillashtirish, sun'iy intellekt va innovatsion axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish, kutubxona xodimlarining kasbiy malakasini muntazam oshirish hamda xalqaro tajribalarni milliy amaliyotga joriy etish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, aholining barcha qatlamlari, ayniqsa yoshlar o'rtasida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan innovatsion loyihalarni amalga oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Xulosa qilib aytganda, kutubxonalar bugungi kunda ma'naviyat va ma'rifat markazi sifatida jamiyatning ilmiy, madaniy va intellektual taraqqiyotini ta'minlashda strategik ahamiyatga ega. Ularning faoliyatini zamon talablari asosida takomillashtirish, innovatsion yondashuvlarni keng joriy etish va axborot xizmatlari sifatini oshirish kelajakda bilimli, ma'naviy yetuk va raqobatbardosh jamiyatni shakllantirishning muhim omillaridan biri bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Axborot-kutubxona faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2011.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risidagi Farmon. – Toshkent, 2022.

3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – 464 b.
4. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O‘zbekiston, 2016. – 56 b.
5. IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions). IFLA Trend Report. – Hague: IFLA, 2021.
6. UNESCO. Public Library Manifesto 2022. – Paris: UNESCO, 2022.
7. G‘aniyev O., Karimova M. Kutubxonashunoslik asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020. – 256 b.
8. Yuldashev A. Axborot-kutubxona faoliyatini tashkil etish va boshqarish. – Toshkent: Tafakkur, 2019. – 288 b.
9. O‘zbekiston Milliy kutubxonasi faoliyatiga oid uslubiy materiallar va elektron axborot resurslari. – Toshkent, 2024.

